

Ευδαιμονία ΟΡΚΡΕΤΑ

FILOSOFIE MET TOPDOCENTEN

Kreta 18 – 24 oktober 2026

VERTEL JEZELF. WIE BEN JIJ ZONDER VERHAAL?

Docent Joep Dohmen

Moderne mensen moeten leren hun verhaal te vertellen om zo hun identiteit te bewaren. Anthony Giddens

Inleiding

Er worden tegenwoordig veel verhalen verteld. Daaronder zijn ook steeds meer autobiografieën. In deze cursus gaan we op zoek naar de waarheid achter het autobiografische verhaal. Waarom vertellen mensen vandaag zo graag over zichzelf? Wat vertellen we dan, en wat laten we weg? Wanneer mogen we spreken van een goed verhaal en een goede autobiografie?

In deze filosofische week onderzoeken we de vraag wat het betekent dat de mens als een verhalend wezen gezien moet worden. Deze vraag is zoals we zullen zien hoogst actueel in de recente filosofie. Mensen zijn natuurlijke vertellers. We selecteren en rangschikken allerlei ervaringen uit ons leven en brengen die onder in een verhaal. Op die manier drukken we onszelf en onze kijk op de wereld aan anderen uit. Zo creëren we een gezamenlijk verleden, heden en toekomst, in de hoop dat we daarmee door de tijd heen met elkaar verbonden blijven. Deze filosofische week is gewijd aan het verband tussen tijd, identiteit en narrativiteit.

De narratieve wending in de filosofie

De belangrijkste gebeurtenis in de recente filosofie is de zogeheten narratieve wending (*narrative turn*). Daarin staat niet de rede of de waarneming, maar de taal als focus van analyse centraal. De bepalende gedachte is dat onze taal de werkelijkheid niet louter afbeeldt, maar dat juist in en door taal een gedeelde, betekenisvolle wereld geschapen wordt. Dat is niet alleen van belang voor ons begrip van het sociale leven, maar ook voor ons zelfbegrip. Zonder een goed verhaal over jezelf geen zelfkennis.

In de narratieve filosofie wordt de mens opgevat als een verhalend wezen. Dit verhalen of vertellen is geen bijkomstigheid, maar de onontkoombare vorm van expressie om te kunnen begrijpen wie we (geworden) zijn. Persoonlijke identiteit, onze eindige tijd van leven en narrativiteit vormen een onverbreekelijke samenhang. De Franse filosoof Paul Ricoeur zegt het zo: *‘De tijd wordt pas menselijke tijd als ze in de vorm van een narratief wordt georganiseerd, en dat narratief is zinvol als het de kenmerken van een tijdelijk bestaan vertoont.’* Volgens hem en andere recente filosofen zoals Alasdair MacIntyre, Martha Nussbaum, Marya Schechtman, Dieter Thomä (aan wie de titel van deze cursus is ontleend) en Charles Taylor is de structuur van het verhaal eigen aan het menselijk bestaan.

We becommentariëren doorlopend, vanuit een steeds ander, ‘nieuw’ heden, ons verleden en onze toekomst. Onze verhalen bieden een ordening van verleden, heden en toekomst. Zonder

levensverhaal geen orde in ons bestaan, maar louter chaos. Verhalen zijn constitutief voor de inhoud van onze persoonlijke identiteit; zonder verhalen geen zelfkennis, geen zelfinzicht en geen betekenis. Het menselijk leven is per se een verteld leven en door die vertelling kunnen we onszelf en elkaar begrijpen.

De scheppende kracht van het levensverhaal

Betekenis en belang van een goed verteld levensverhaal mogen niet worden onderschat. Mijn autobiografie is een talige creatie, een schepping. Ze is geen foto in de zin dat ik eerst een identiteit heb en dan pas het verhaal maak waarin die identiteit wordt afgebeeld. Wij construeren onderweg onszelf: wij vertellen een verhaal en scheppen juist daarmee een bepaald beeld van onszelf. We brengen ervaringen en gebeurtenissen onder in ons levensverhaal en geven daar (opnieuw talige) duidingen en interpretaties van. We reconstrueren onszelf voortdurend en stellen ons zelfbeeld voortdurend bij. Dat moeten we uiteraard zorgvuldig doen, anders houden we onszelf en elkaar voor de gek. Een goed verhaal voorkomt zelfbedrog.

Zoals we zullen zien stuiten we bij dit (her)scheppen van onze identiteit voortdurend op allerlei problemen. We kunnen aan onszelf en aan anderen natuurlijk niet zomaar wat vertellen. *Storytelling* kan ontaarden in *storyselling*. Je moet wel een goed verhaal ontwikkelen dat voldoet aan welbepaalde criteria.

Het moderne verhaal en haar critici

Vandaag wordt het ontwikkelen van een eigen levensverhaal gezien als een culturele noodzaak. In een geïndividualiseerde samenleving word je immers telkens opnieuw gevraagd om je identiteit te bewijzen. Je moet duidelijk maken aan jezelf en aan anderen wie je bent, waarvoor je leeft en waarvoor je staat. Dan moet je weten wie je bent en wat je wilt: dit ben ik wel en dat ben ik niet. Zonder een goed levensverhaal heb je onvoldoende zelfkennis en word je geleefd. Bij die culturele eis van narrativiteit kunnen uiteraard ook heel wat vragen gesteld worden.

De meest radicale vraag komt van postmoderne zijde. Moet het concept van een verhaal dat ons hele leven organiseert niet als gevaarlijk en totaliserend worden beschouwd? Individuele levens zijn immers complexe, hybride en veranderende entiteiten. Zo schreef Jean Paul Sartre met *La Nausée (Walging)* een radicaal tegenverhaal, waarin de hoofdpersoon Roquentin het geleefde leven verdedigt tegen het vertelde leven. Juist omdat het menselijk bestaan zo discontinu en gefragmenteerd is, mag het niet als continu en samenhangend worden verteld. '*Weiger het verhaal over jezelf*', is zijn moraal. We zullen in deze cursus onderzoeken of deze radicale kritiek standhoudt.

Filosofen over narrativiteit

Narratieve ordening levert zowel volgens de moderne filosofie als voor de sociale wetenschappen een belangrijke manier van zelfkennis en zelfinzicht op. In de loop van de geschiedenis hebben filosofen op uiteenlopende manieren over hun leven verteld, denk bijvoorbeeld aan Marcus Aurelius, Augustinus, Montaigne, Rousseau, Kierkegaard, Nietzsche, Arendt en De Beauvoir. Hun verhalen tonen een dynamisch zelfbeeld, waarin hun specifieke ervaringen, opvattingen en ontwikkeling geïntegreerd worden.

Ecce Homo! luidt Nietzsches biografie. '*Zie de mens*', dat wil zeggen '*Lees en begrijp mij*'. Met dat verhaal wilde hij laten zien wat voor filosoof hij wel en niet was. Sommige filosofen schreven bovendien een Bildungsroman, een fictief verhaal waarin een bijzondere vormingsgeschiedenis wordt verteld, denk aan Goethes *Wilhelm Meisters Lehrjaren*, Sartres *Walging*, of meer recentelijk

aan Pascal Merciers *Nachttrein naar Lissabon*. We zullen in deze cursus bijzondere aandacht besteden aan uiteenlopende visies op het levensverhaal en elke dag samen een bijzonder fragment van een filosoof becommentariëren.

Sociale wetenschappers over narrativiteit

Een vergelijkbare discussie over narrativiteit vinden we in de recente sociologie en psychologie. *'Moderne mensen moeten leren om hun narratief gaande te houden om hun identiteit te bewaren!'* aldus de socioloog Anthony Giddens. De sociologe Christien Brinkgreve schrijft in haar boek *Vertel. Over de kracht van verhalen* (2014) over haar narratieve cursus *'Ken Uzelf. Autobiografisch schrijven'*. Daarin memoreert zij Kenyons veelzeggende frase: *'Wie ben ik zonder verhaal?'* De Amerikaanse psycholoog McAdams ontwikkelde in zijn boek *The Stories We Live By. Personal Myths and the Making of the Self* (1992) een narratieve theorie van de menselijke levensloop. Volgens hem heeft elk mens een eigen levensverhaal waaraan hij, bewust en onbewust, onophoudelijk werkzaam is (*selfing device*). McAdams' theorie wordt gezien als de meest volledige en empirisch onderbouwde thematisering van de narratieve psychologie. Jerome Bruner, Donald Polkinghorn, Gary Kenyon, William Randall en Theodore Sarbin zijn bekende ontwikkelingspsychologen die allemaal een narratieve strategie hanteren. In ons land hebben de psychologen Ernst Bohlmeijer en Gerben Westerhof aan de Universiteit Twente een wetenschappelijk centrum voor narratieve psychologie opgericht. Dat bevat ook een therapeutisch centrum waarin mensen 'op verhaal' kunnen komen. Het levensverhaal heeft immers niet alleen een cognitieve en oriënterende functie, maar ook een helende kracht. Dit belangrijke aspect van heling en zingeving zal in de cursus aan bod komen.

Belangrijke vragen over het levensverhaal

Het goed vertellen van het eigen levensverhaal is bepaald geen sinecure. In de actuele filosofische literatuur over de samenhang tussen mens, tijd en verhaal komt een hele reeks van vragen aan de orde, zoals het verband tussen ons eigen bestaan en het (levens)verhaal; waarheid of constructie; coherentie of fragmentatie; feit of fictie; zelfkennis of zelfbedrog; het geleefde leven of het vertelde leven; mijn eigen verhaal of het verhaal van anderen over mij; mijn 'kleine' autobiografische verhaal en de grote socio-culturele verhalen; voortgang, vooruitgang of neergang; pathologisering, depathologisering en heling; criteria voor een goed verhaal. Op elke cursusdag komen wel een of meer van deze vragen aan de orde.

WWW.ACADEMIEOPKRETA.COM

GELUKZALIGHEID OP KRETA